

การวิเคราะห์วรรณกรรมลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น Analysis of MawlumRaungToGlon in KhonKaen Style

บุญจันทร์ เพชรเมืองเลย^{*}
Boonjan Phetmungloei

บทคัดย่อ

บทความนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อวิเคราะห์บทลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่นเรื่องปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) ด้านฉันทลักษณ์ศิลปะการเลือกใช้ภาษา สังคมวิทยา และคติชนวิทยา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดย การแปลความ การตีความ ใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ พบว่า 1) ด้านฉันทลักษณ์ ใช้ฉันทลักษณ์โคลงสาร ส่งสัมผัสแบบร้อย มักประพันธ์ด้วยบทโหม่งเป็นบทนำก่อน แล้วจึงตามด้วยบทเอก 2) ด้านศิลปะการเลือกใช้ภาษา มีการเลือกใช้ภาษาในการสร้างภาพพจน์แบบวิธูปมา วิธูปลักษณ์ และวิธูปดิพจน์ ส่วนการใช้สัทพยางค์ไพเราะ และ 3) ด้านคติชนวิทยาที่เกี่ยวกับคนอีสานนั้น ส่วนใหญ่มีค่านิยมเคร่งครัดในการครองเรือนโดยผู้หญิงต้องครองเรือนตามเรือนสามน้ำสี่ ส่วนด้านความเชื่อของคนอีสานมักเกี่ยวกับคำสอนของศาสนาเรื่องบุญ กรรม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ประเพณีที่ปฏิบัติ คือ ฮีตสิบสอง

บทความนี้มีประโยชน์ต่อผู้สนใจในการประพันธ์กลอนลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่นเป็นอย่างมาก สามารถใช้เป็นแนวทางในการประพันธ์กลอนลำให้ได้อรรถรส เพื่อใช้ประโยชน์ในสถาบันการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และหน่วยงานทางด้านวัฒนธรรมทั่วประเทศ

คำสำคัญ: ลำเรื่องต่อกลอน, ทำนองขอนแก่น, วรรณกรรม, ฉันทลักษณ์, ศิลปะการเลือกใช้ภาษา, คติชนวิทยา

^{*} นักวิจัยศิลปวัฒนธรรม ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์บทลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น: กรณีศึกษา หมอลำอ้อรัมย์ มุงคำภานหนองแสง ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีงบประมาณ 2557

ABSTRACT

The purpose of this studying was to analyze the lyric stanza of “Mow lum Raung Tor Glon” (The Thai Northeast Musical) in Khon Kaen style by using the poetry from the story of “Parinya mai laug ngaan” (The Graduate who never deny jobs) as the main data. The studying concerned the poem forms, the language selections, the sociological content and the folklore and the qualitative research method was used. Intensive interviewing, analyzing the data, translating and interpreting the poems, the triangulation test and the descriptive analysis were used in the studying process. Then the researcher found that 1) The poetic form used was the “Klong saan” form; beginning with the secondary verse and followed by the main verse 2) The art of word selection aimed to create the imagination by using the metaphor and the maxim; and, the theme of the story was tragic, and 3) the folklore presentations in the poetry included: the strict belief of the taught of Buddha, the traditional householding, the karma, the tradition twelve months and the occupation credo.

This article would be good for the interested persons who want to write their own mawlum poetry themselves in order to product their own troop of mawlum for their school performance

Keywords: musical, Khon Kaen style, literature, poetic form, art of word selection, folklore

Art and Cultural Researcher, Art and Culture Center of North-Eastern University

บทนำ

บทความนี้เป็นข้อค้นพบในวัตถุประสงคบางส่วนของโครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์บทลำเรื่องต่อกลอนทำนอง ขอนแก่น กรณีศึกษา หมอลำอรั่ม มุงคำภา ผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่าการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่นในยุคปัจจุบันนี้ ได้รับความนิยมนมากที่สุด จากการศึกษาข้อมูลจากเว็บไซต์ บ้านมหาดอกคอม (ม.ป.ป.) ที่ได้ทำการรวบรวมรายชื่อคณะหมอลำอีสานไว้ได้ประมาณ 10 จังหวัด ได้แก่ ขอนแก่น ศรีสะเกษ อุตรดิตถ์ มหาสารคาม อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ อำนาจเจริญ หนองบัวลำภู ร้อยเอ็ด และชัยภูมิ พบว่า จังหวัดที่มีคณะหมอลำมากที่สุด คือ จังหวัดขอนแก่น มีถึง 16 คณะ ซึ่งมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่นของผู้ชมได้เป็นอย่างดี

ลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น เกิดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2475-2485 เริ่มต้นด้วยการแสดงแบบดั้งเดิม คือ มีแต่แคนเป็นดนตรีการประกอบลำเพียงอย่างเดียว จนถึง ปี พ.ศ.2510 หมอลำเรื่องได้เริ่มมีพัฒนาการนำเครื่องดนตรีมาผสมผสานในวงมากขึ้น คือ แคน พิณ และกลองชุด เป็นต้น (ประมวล พิมพ์เสน, 2546) ส่วนบทกลอนลำที่ใช้ในการลำนั้น มีรูปแบบฉันทลักษณ์ที่แต่งด้วยโคลงสาร (नुพล ไชยสินธุ์, 2553) ฉันทลักษณ์กลอนลำเรื่องต่อกลอนที่ประพันธ์ขึ้นเป็นกลอนลำเย็นมีลักษณะเหมือนกับกลอนลำแบบ วิชชุมาลี (ไพฑูริย์ แพงเงิน, 2534. อ้างถึงใน เจริญชัย ชนโพธิ์จัน, 2516: 1-2) โดยมีการกำหนดรูปแบบฉันทลักษณ์ไว้ 5 แบบ คือ 1) กลอนลำเจ็ดคำ 2) กลอนลำแปดคำ 3) กลอนลำเก้าคำ 4) กลอนลำเจ็ดคำ แปดคำ เก้าคำ ปันกัน และ 5) กลอนลำแปดคำ เก้าคำ ปันกัน (เสงี่ยม บึงไสย, 2533) ในการส่งสัมผัสของกลอนเย็นจะมีสัมผัสสลับระหว่างคำสุดท้ายของบาทที่ 1 กับคำที่1,2,หรือ3 ในบาทถัดไป (จิรภัทร แก้วภู, 2541) ส่วนจำนวนบทกลอนลำขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระของกลอน (ราตรีศรีวิไล บงสิทธิพร, 2554)

จะเห็นได้ว่า กลอนลำเรื่องนั้นมีรูปแบบฉันทลักษณ์ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ในส่วนของการใช้ภาษาในการประพันธ์ก็มีความสำคัญอยู่เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะศิลปะการเลือกใช้ภาษาในการประพันธ์กลอนลำที่ทำให้กลอนลำเกิดอรรถรส ผู้ประพันธ์จะต้องมีความรู้เรื่อง การสร้างภาพพจน์ การอุปมา อุปลักษณ์ และอติพจน์ เป็นต้น (สุปรیتی สุวรรณบุรณ์, ม.ป.ป.) รวมทั้งการเลือกใช้สรรพภาษาในการประพันธ์กลอนลำ ได้แก่ เสาวรสจัน นารีปราโมทย์ พิโรธาทัง สัลลาปังคพิไสย และหัสไนยวาที (สำเร็จ คำโหมง, ม.ป.ป.) จะทำให้เกิดสุนทริยภาพอย่างชัดเจนในเนื้อหาบทกลอนลำ นั้น ๆ

เนื้อหาสาระของกลอนลำเรื่องก็ถือได้ว่ามีอิทธิพลต่อกลุ่มผู้ฟังอยู่ไม่น้อย เพราะการศึกษาทางด้านสังคมวิทยา เรื่อง ค่านิยม เช่น การครองเรือน การศึกษา และอื่น ๆ นั้น (สุรพงษ์ ลือทองจักร, 2552) ก็เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งรวมทั้งการศึกษาด้านคติชนวิทยา เช่น ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิต เป็นต้น (ธวัช ปุณโณทก, 2537) ก็ล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงภาพสะท้อนในวรรณกรรมของผู้ประพันธ์กลอนลำ ที่เป็นเครื่องพิสูจน์ความสามารถในการประพันธ์กลอนลำให้ได้รับความนิยมจากกลุ่มคนฟังในการนำเรื่องราวขอเขามาผูกเรื่อง ด้านวิถีความเป็นอยู่ได้อย่างมีคุณค่า และชวนให้น่าติดตาม

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของลำเรื่องต่อกลอนจากอดีตจนมาถึงปัจจุบันตามลำดับ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษางานวิจัยเรื่องนี้ และผู้วิจัยก็ได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากหมอลำอรั่ม มุงคำภา ซึ่งเป็นปราชญ์ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องลำเรื่องต่อกลอนอย่างแท้จริงหมอลำอรั่ม มุงคำภา เกิดเมื่อวันที่ 19 เมษายน ปี พ.ศ.2496 ปัจจุบันอายุ 62 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 12 บ้านหนองแสง ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นจนถึงปัจจุบัน ในด้านการเรียนรู้หมอลำของหมอลำอรั่ม มุงคำภา นั้นเริ่มต้นมาจาก เมื่อ ปี พ.ศ. 2511 หมอลำอรั่มเริ่มเรียนรู้ศิลปะหมอลำกับครูสายทอง รุ่งลำเพลิน ที่จังหวัดขอนแก่น และได้แสดงหมอลำในเรื่องแก้วหน้าม้า ซึ่งได้รับบทเป็นทั้งพระเอก และตัวตลก และเมื่อปี พ.ศ. 2512 ได้ย้ายไปอยู่กับคณะชลยุทธศิลป์รุ่งลำเพลิน ความสามารถของหมอลำอรั่มที่อยู่กับวงหมอลำ คือ ประพันธ์กลอนลำ เล่นดนตรี เป็นหมอลำเป็นทางเครื่อง และตัวตลก จากนั้นหมอลำอรั่มก็ได้ย้ายไปอยู่กับหมอลำอีกหลายคณะ เป็นเวลากว่า 20 ปี ที่หมอลำอรั่มได้แสดงเป็นพระเอก ตัวตลก และนักดนตรี ร่วมกับวงต่าง ๆ ซึ่งไม่น้อยกว่า 40 คณะ ผ่านการแสดงหมอลำประมาณ 50 เรื่อง มากกว่า 1,200 เวที เป็นผู้จัดการวงหมอลำคณะขอนแก่นอีสานศิลป์ จากการแสดงหมอลำครั้งแรกคือลำเพลิน พ.ศ. 2512 ได้ค่าตัว 5 บาท โดยแสดงเป็นตัวตลก และต่อมาแสดงเป็นพระราชชาติค่าตัวคืบละ 10 บาท แสดงเป็นพระเอกได้ค่าตัวคืบละ 20 บาท และแสดงลำเรื่องต่อกลอนในปี พ.ศ. 2516 โดยแสดงเป็นตัวตลกและเล่นดนตรีได้ค่าตัว 40 บาท และในปี พ.ศ. 2529 จึงได้ค่าตัววันละพันกว่าบาทตามลำดับ

ภาพประกอบที่ 1 แสดงภาพหมอลำออร่าม มุงคำภา ลำเรื่องต๋อกลอนทำนองขอนแก่นในปี พ.ศ. 2512

หมอลำออร่ามเป็นผู้ที่มีความรู้ที่หลากหลาย เช่น องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการวงหมอลำ องค์ความรู้ด้านการถ่ายทอดศิลปะหมอลำให้แก่นักศึกษา องค์ความรู้ในการประพันธ์กลอนลำเรื่อง องค์ความรู้ในการถ่ายทอดบทการแสดงให้แก่หมอลำและผู้ทีสนใจ เป็นต้น ส่วนรางวัลเกียรติคุณที่หมอลำออร่ามได้รับ คือ ศิลปินร่วมสมัย ของจังหวัดขอนแก่นในปี พ.ศ.2548 และได้รับโล่รางวัลพระราชทานจากสำนักนายกรัฐมนตรี ประจำสำนักนายกรัฐมนตรีด้านการประพันธ์เพลง ใน ปีพ.ศ.2551 (ออร่าม มุงคำภา, 12 พฤศจิกายน 2557: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 2 แสดงภาพหมอลำออร่าม มุงคำภา ลำเรื่องปริญาไม่เลื่องงาน ในฉากน้ำดอกไม้รูปเทียนมาขอขมาแม่ลำดอน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนั้นผู้วิจัยจึงได้นำบทลำเรื่องต๋อกลอนทำนองขอนแก่นเรื่องปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) มาทำการศึกษา เพื่อวิเคราะห์บทลำเรื่องต๋อกลอนทำนองขอนแก่นเรื่องปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) เพื่อให้ทราบถึงฉันทลักษณ์ศิลปะการใช้ภาษาของบทลำเรื่องต๋อกลอนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการประพันธ์กลอนลำให้ได้อรรถรสใช้ในสถาบันการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และหน่วยงานทางด้านวัฒนธรรมทั่วประเทศ ในการศึกษาด้านสังคมวิทยาและคติชนวิทยาที่อยู่ในวรรณกรรมกลอนลำเรื่องต๋อกลอน สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนอีสาน ที่มีคุณค่าที่ปรากฏขึ้นในยุค นั้น ๆ ที่ส่งผลต่อสภาพจิตใจผ่านตรงไปหาความรัก และความห่วงหาต่อชุมชนถิ่นกำเนิด รวมถึงความภูมิใจต่อคุณค่าด้านวรรณกรรมของบรรพบุรุษของพวกเขา ที่ได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์บทลำเรื่องต๋อกลอนทำนองขอนแก่น ด้านฉันทลักษณ์และศิลปะการเลือกใช้ภาษา
2. เพื่อวิเคราะห์บทลำเรื่องต๋อกลอนทำนองขอนแก่น ด้านสังคมวิทยาและคติชนวิทยา

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. บุคคลเป้าหมายการวิจัยในครั้งนี้ คือ หมอลำออร่าม มุงคำภา โดยอาศัยขอบเขตภายในเนื้อหากลอนลำเรื่องต๋อกลอนทำนองขอนแก่น เรื่องปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) ซึ่งได้ศึกษาข้อมูลที่เป็นสมุดบันทึก และสื่อวัสดุบันทึกเสียงกลอนลำ โดยมี

เกณฑ์การคัดเลือกคือ เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ได้รับการบันทึกแผ่นเสียง เผยแพร่มาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปีขึ้นไป และได้รับการจัดลิขสิทธิ์

2. ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้อ้างอิงผลการวิจัย ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองซอนแก่น ความรู้เกี่ยวกับฉันทลักษณ์ วรรณกรรมร้อยกรองอีสาน ศิลปะการเลือกใช้ภาษา และความรู้เกี่ยวกับสังคมวิทยาและคติชนวิทยา

3. ศึกษารวบรวมข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การวิพากษ์งานวิจัย การบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว และถอดข้อความจากข้อมูลที่บันทึกไว้ใน การแสดงลำเรื่องต่อกลอนทำนองซอนแก่นเรื่อง ปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) จากแผ่นบันทึกข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูลโดยวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การถอดเทป และใช้วิธีการแปลความ การตีความและใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า จากหมอลำอร่าม มุงคำภา ในกลอนลำเรื่องต่อกลอนทำนองซอนแก่น เรื่องปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) และได้นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

จากการศึกษาวรรณกรรมลำเรื่องต่อกลอนทำนองซอนแก่น เรื่องปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) ทำให้ทราบถึงผลการวิเคราะห์ในด้านฉันทลักษณ์ ด้านศิลปะการเลือกใช้ภาษา ด้านสังคมวิทยา และด้านคติชนวิทยา ที่สะท้อนให้เห็นรูปแบบการประพันธ์กลอนลำแบบอีสาน และวิถีชีวิตของคนอีสาน จากวรรณกรรมกลอนลำเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี ผลการศึกษพบว่า

ด้านฉันทลักษณ์และศิลปะการเลือกใช้ภาษา

1. ด้านฉันทลักษณ์กลอนลำ

บทกลอนลำเรื่องต่อกลอนทำนองซอนแก่น เรื่องปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) มีความยาวทั้งหมดจำนวน 93 บท จำนวน 18 ฉาก จำนวนบทกลอนลำที่นิยมประพันธ์ในฉากมากที่สุด คือ จำนวน 7 บท รำเพย ไชยสินธุ์ (2553) ได้แบ่งลักษณะบทการประพันธ์กลอนลำออกเป็น 2 แบบ คือ การประพันธ์กลอนลำแบบบทคู่ และการประพันธ์กลอนลำแบบบทเดี่ยว ซึ่งมีลักษณะการประพันธ์ ดังนี้

การประพันธ์กลอนลำแบบบทคู่ คือ การประพันธ์กลอนลำที่มีทั้ง บทเอก และบทโท ครบทั้ง 2 บท ยึดตามฉันทลักษณ์โคลงสาร ที่มีจำนวนบทครบสมบูรณ์ ซึ่งกลอนลำเรื่องต่อกลอนที่ศึกษาประพันธ์ด้วยบทคู่ มีจำนวนทั้งหมด 59 บท ตัวอย่าง เช่น

ทั้งเฮ็ดดีเฮ็ดชั่ว	คิดก่อนอย่างหลงผิด	} บทเอก
เป็นบัณฑิตต้องมีใจเป็นกลาง	กลั่นกรองสมองกว้าง	
โลกมันลวงเผาไหม้	ทำอันใดกะหลงปอง	} บทโท
ความซื่อสัตย์ คุณธรรมเป็นครรถอง	ความสำเร็จสิลู่ลงจนใสแจ้งได้แบ่งเบา	

ส่วนการประพันธ์กลอนลำแบบบทเดี่ยว เป็นการประพันธ์เฉพาะบทโทเท่านั้น ซึ่งกลอนลำเรื่องต่อกลอนที่ศึกษาประพันธ์ด้วยบทเดี่ยว มีจำนวนทั้งหมด 34 บท ตัวอย่าง เช่น

(บท 1)	เป็นจิ้งโง่กระตามแล้ว	ถึงแม่ซังกะตามแต่	} บทโท
	กานดานางกะยังฮักแม่	เสมอพรหมอยู่ฟ้า อยากรู้หน้าแม่ตน	
(บท 2)	บุญกุศลลูกเคยสร้าง	ขอให้ป็นหนทางให้ลูกได้พบแม่	} บท
	ปรารถนาพบแม่	มารดาเจ้าไปอยู่ใส	

จากการศึกษาวรรณกรรมลำเรื่องต่อกลอนทำนองซอนแก่นเรื่องปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) นั้นทำให้ทราบว่า ลำทำนองซอนแก่น มักจะประพันธ์กลอนด้วยบทโท (บทเดี่ยว) เป็นบทนำก่อนและจึงตามด้วยบทเอก (บทคู่) โดยประพันธ์ในลักษณะนี้ไปจนจบเนื้อหาสาระกลอนในแต่ละฉากทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า 1) การขับลำในบทเอก (บทคู่) จะใช้เสียงวรรณยุกต์สามัญ ในจังหวะเคาะตก เพราะค่าสุดท้ายของวรรคที่ 1 เป็นเสียงวรรณยุกต์สามัญ มักใช้กับกลอน พรรณนาประวัติศาสตร์ หรือชมธรรมชาติ เป็นต้น เหมาะกับลำทำนองอุบล และ 2) การขับลำในบทโท(บทเดี่ยว)จะใช้เสียงวรรณยุกต์เอกในจังหวะเคาะตก เพราะ

คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 เป็นเสียงวรรณยุกต์เอก มักใช้กับคำกลอนที่เป็น บทโคลงเศร้าเสียใจ และตื่นเต้น เป็นต้นเหมาะกับลำทำนองขนแก่นตัวอย่าง เช่น

(บท 1)	วิญญูเวียนเกี่ยว	เที่ยวเดินลุย่าง	(อย่าง เป็นเสียง เอก)	}	บทเดี่ยว ขึ้นต้นด้วยบทโท
	ขันติเป็นต่าง สมาธิอดบได้	เลยสิแก่ว่าเครื่องทรง			
(บท 2)	ผ้าสงฆ์สงสา สังฆา	เคยมัดไว้ สีไลเพศลาลึก	(ศึก เป็นเสียง สามัญ)	}	บทคู่ ที่มีทั้งบทเอก และบทโท
	คิดเห็นหลานคนเดียว	อยู่เอือนบมีเพี้ยน			
	บุญสมภารมีน้อย	สีขอลาลึกขาก่อน			
	รับศีลห้าแล้วรับพร	สีขอลกลับสู่บ้าน หลานหล้าลืออยู่คง			

จากผลการวิเคราะห์ฉันทลักษณ์ (สำเร็จ คำโหม่ง, ม.ป.ป.) ทำให้ทราบว่า จำนวนคำในประโยคของกลอนลำที่น้อยที่สุดมีอยู่จำนวน 9 คำ ตัวอย่าง เช่น

○ ○ ○ ○ ○   ○ ○ ○ ○
มาช้อยกันดับไฟ   หมูโลกกว้าง
และพบว่าจำนวนคำในประโยคกลอนลำที่มากที่สุดมีอยู่จำนวน 20 คำ เช่น
○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○   ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○
นักศึกษาหญิง นักศึกษาชาย เยาวชนผู้น้อย   ได้นำร้องเป็นปอองทาง

มีการส่งสัมผัส (คำภายนอก) จากคำท้ายของวรรคหน้า (วรรคสดับ) ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 ของวรรคหลัง (วรรครับ) มากที่สุด และมีลักษณะการส่งสัมผัสแบบร้าย ส่วนจำนวนแห่งของการส่งสัมผัส พบว่าไม่มีสัมผัสระหว่างบทจำนวน 65 แห่งจากจำนวนบททั้งหมด 193 แห่ง

คุณนายลำดวนเป็นชื่ออ้าง   ลำในเรื่องทันสมัย
ถูกหัวใจและทันการ   แต่งนิทานในวันนี้

ในระหว่างวรรคต่อวรรคอาจมีคำสร้อยเชื่อมโยงเพื่อขยายความหรือเพื่อความอ่อนหวานของทำนองลำก็ได้ คำสร้อยที่ปรากฏ คือ 1) คำสร้อยวรรคหน้า มีจำนวน 1 คำ คือ แพนพีเอย และ 2) คำสร้อยวรรคหลัง มีจำนวน 9 คำ ได้แก่ ฟั่นองเอย ว่านี่นอ ลูกแม่เอย ในคืนนี้ คู่คู่คน ในวันนี้ แท้นอน นีนอ และพี่ลาแล้ว

2. ด้านศิลปะการเลือกใช้ภาษา

การศึกษาวรรณกรรมลำเรื่องต่อกลอนทำนองขนแก่นเรื่องปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของผู้ประพันธ์ในการเลือกภาษามาประพันธ์กลอนลำอย่างมีศิลปะ เพื่อให้กลอนลำได้เห็นภาพพจน์มีคำพูดที่ใช้สำนวนโวหารทำให้นึกเห็นภาพ โดยส่งผ่านถ้อยคำที่พรรณนาให้ผู้อ่านได้จินตนาการตาม จนเห็นภาพในใจได้อย่างชัดเจน (สุปรیتی สุวรรณบุรณ์, ม.ป.ป.) ได้แก่ วิธอุปมา วิธอุปลักษณ์ และวิธอธิพจน์ รวมทั้งสามารถร้อยเรียงท่วงทำนองคำให้การประพันธ์กลอน โดยเลือกสรรเอาฉันทลักษณ์หรือแบบรูปการประพันธ์มาใช้ให้เหมาะกับเนื้อหาสาระของเรื่อง (สำเร็จ คำโหม่ง, ม.ป.ป.) ซึ่งได้แก่ เสาวรณีนี นารีปราโมทย์ สลลปังกพิไสย และหัสโนยาวิที ได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1) การสร้างภาพพจน์

การใช้ วิธอุปมา เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์ในกลอนลำมากขึ้น โดยใช้คำว่า “เปรียบเทียบ” ตัวอย่าง เช่น

ลำทำนองอีสานเค้า	เป็นภาพจิตพอเบา เบา นำโคลงเค้าหมอลำเรื่อง
บทคำสั่งเป็นคำสอน	รับเอาพร ธรรมะเจ้า เป็นเงากิ่ง ว่าส่องทาง
<u>เปรียบเทียบ</u> คุณทุกมื่อนี้	ได้มีบาปมาบัง
อนิจจังกะเลยจน	ต่ำกว่าคนที่จนแล้ว

ถอดความ: ลำทำนองของอีสาน ที่กล่าวสำนวนภาษิตเล็กน้อยพอได้เป็นคำสอน ที่ได้จากธรรมะของพระพุทธเจ้าให้
ส่องทาง เหมือนดังทุกวันนี้มีบาปมาบัง ชีวิตหลายคนก็เลยจน

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง คำสอนของพุทธศาสนาที่กล่าวถึงความไม่เที่ยงในลาภยศเงินทอง จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้นำเสนอแนวคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าเป็นแสงสว่างส่องทาง เปรียบเหมือนกับผู้คนในทุกวันนี้ที่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงมีแต่บาป ชีวิตก็ตกต่ำยากจนลงเรื่อย ๆ ผู้ประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่า หากผู้ใดทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะราบรื่นส่วนบุคคลใดไม่ทำตามก็จะไม่เจริญก้าวหน้าและมีแต่จะตกต่ำลง

เทศนาที่พระองค์รับสั่งไว้   ยังได้อยู่เสมอเหมือน
เป็นแสงเทียนนำทาง   สว่างไสวโลกกว้าง

ถอดความ: เทศนาที่พระพุทธเจ้าได้รับสั่งไว้ ยังอยู่ดีเหมือนเดิม เป็นแสงเทียนนำทางให้สว่างไสวทั่วโลก
ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้อธิบายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้เทศน์รับสั่งเอาไว้ก่อนปรินิพพาน เสมอเหมือน เป็นแสงเทียนนำทางให้ผู้คนได้ปฏิบัติตามมาจนถึงปัจจุบัน ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนให้เห็นว่า คำสอนของพระพุทธเจ้ายังนำมาใช้สอนกันจนถึงปัจจุบัน

หรือใช้ วิธีอุปลักขณ์ เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นภาพแบบตรง ๆ โดยใช้คำว่า“เป็น”ตัวอย่าง เช่น

ขอยอมมือประนมเกล้า   เอาพระคุณเป็นพี่
ใสเลิงๆ ให้คือน้ำบ่แก้ว   กินแล้วให้อุ่นทรง

(ใสเลิง ๆ หมายถึง ใส่สะอาดบริสุทธิ์, อุ่นทรง หมายถึง อุ่นใจ)

ถอดความ: ขอยกมือขึ้นใส่หัว เอาบุญคุณของท่านเป็นที่พึ่งที่ใสสะอาดเหมือนน้ำในสระแก้วที่กินแล้วก็ยังมีความสุข
ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง การแสดงความนอบน้อมถ่อมตนของคนอีสาน จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้สะท้อนให้เห็นถึงพระคุณของผู้ชมการแสดงที่มีจิตใจสดใสตั้งสมาธิติดตาม คอยให้กำลังใจอยู่เหมือนเดิม เปรียบคือ น้ำบ่แก้วที่ใสดั่งแก้ว หากใครได้กินน้ำบ่แก้วนี้ จะมีแต่ความสุขที่สุด

และใช้ วิธีอุปพจน์ เป็นการเปรียบเทียบที่เกินความเป็นจริงแต่จริงจังจนทำให้ผู้อ่านคล้อยตามอย่างซาบซึ้งและอัศจรรย์ใจ ตัวอย่าง เช่น

เพิ่นจักว่าคุณบิดานั้น   ได้หนักเก้งภูผา
คุณมารดาภิเษกสูง   กว่าพรหมพายฟ้า

(เก้ง หมายถึง เท่ากัน , พายฟ้า หมายถึง บนฟ้า)

ถอดความ: ท่านบอกว่าคุณบิดานั้น หนักเท่ากับภูเขา คุณของมารดานั้นก็สูงกว่าพายุฟ้า
ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง บุญคุณของบิดาและมารดาอย่างชัดเจน ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนให้เห็นถึงบุญคุณของบิดานั่นหาอะไรเปรียบไม่ได้จึงได้เปรียบกับ “ภูผา” ที่มีความหนักแน่นสูงใหญ่ไม่มีวันเคลื่อนที่และแปรเปลี่ยนได้ ส่วนบุญคุณของมารดานั้นก็สูงกว่า “ฟ้า” ไม่มีสิ่งใดที่สามารถมาเปรียบเทียบกับบุญคุณของมารดาได้ดังความสูงของฟ้าที่สูงมากจนไม่สามารถไปจนสุดได้

2) การใช้สทภาษา

บทกลอนลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่นเรื่องปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) ปรากฏการใช้สทภาษา เพื่อกลอนลำได้เกิดอรรถรส ดังนี้

การใช้สทภาษา เสาวรจน์ โดยใช้ถ้อยคำชมความงามของจิตใจอารมณ์ และความรู้สึกที่เป็นนามธรรม ตัวอย่าง เช่น

ดวงใจหวานสำราญชื่น   คมระอรัมคิลบ่วงยังยืนยง วงตั้งพลังหนุ่ม
ท่านพ่อแม่ที่มาชม   คอยติดตามทุกทิวหน้า คุณลุงป้าได้คิณำ

(ชุม หมายถึง รวมตัวกัน)

ถอดความ: คณะหมอลำรำมศิลป์ในใจมีแต่ความสุข และเป็นวงดนตรีน้องใหม่ ขอให้ท่านพ่อแม่ที่มาชมการแสดงที่มากมายในวันนี้ ให้คอยติดตามพวกผมกันทุกคน ที่ให้คิดถึงคณะหมอลำเสมอมา

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง ความตื่นเต้นใจของคณะหมอลำต่อแฟนเพลงที่คอยให้กำลังใจมาโดยตลอด ผู้ประพันธ์ได้บรรยายถึง ความอบอุ่นใจของคณะหมอลำที่ถึงแม้ว่า จะเป็นคณะหมอลำที่ตั้งขึ้นใหม่แต่พ่อแม่พี่น้องยังมากัน คอยติดตามและให้กำลังใจกันถ้วนหน้าและยังถามหาคณะหมอลำอยู่ตลอดเวลา

การใช้สททางภาษา *นารีปราโมทย์* โดยใช้ถ้อยคำเกี่ยวพาราสิประเล้าประโลมด้วยคำหวานให้หญิงตอบรับรักอย่างอาลัยอาวรณ์ ตัวอย่าง เช่น

(แฟนพี่เอ๋ย)	ยามเมื่อคิดฮอดน้อง	บ่มีหว่างลิบับก
	ตกตะลึงขึ้นยืนมอง	ดังคนลิเป็นบ้า
	นอนหลับไปฝันเห็นหน้า	คือสาวนานวลน้องสิมา
	นี้คราวจดบ่ลม คราวนี้ทนบ่ได้	สิเมื่อบ้าน ก่อนละเด้อ พี่ลาแล้ว

(คิดฮอด หมายถึง คิดถึง)

ถอดความ: แฟนพี่เอ๋ยหากพี่คิดถึงน้องก็ไม่มีสิ่งใดที่จะทำให้เลิกคิดถึงได้ บางครั้งถึงขึ้นยืนมองส่องหาน้องคล้ายกับคนที่ เป็นบ้าไปแล้ว นอนหลับไปก็ยังฝันละเมอ คิดไปว่าน้องจะมาหา ตอนนี้พี่ทนไม่ได้ขอลากลับบ้านก่อน

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง การเกี่ยวพาราสิของฝ่ายชายที่มีต่อหญิงผู้เป็นที่รัก จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ได้ใช้สทการประพันธ์ นารีปราโมทย์ในการประพันธ์ที่กล่าวถึงชายที่คิดถึงหญิงคนรักมากจนละเมอฝันขึ้นส่องมองหาสาวที่ตนรักตลอดเวลา ด้วยความ อาลัยอาวรณ์

การใช้สททางภาษา *สลลบบังคพิไสย* โดยใช้ถ้อยคำคร่ำครวญ แสดงออกถึงอารมณ์ทุกข์โศกเศร้าเสียใจ ตัวอย่าง เช่น

ลูกหนีมาแต่คราวนั้น	มานำกันพี่
แม่เพิ่นบ่เห็นดี	เลยได้หนีจากบ้าน โดนแล้วได้คิดนำ

ถอดความ: ลูกได้แอบหนีมาแต่คราวนั้นได้หนีมากับพี่ เพราะว่าแม่ไม่เห็นด้วยเลยได้ตัดสินใจหนีจากบ้านมานานแล้ว และตอนนี้ก็ได้คิดถึงบ้านมาก

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง ความโศกเศร้าเสียใจในการกระทำที่ผิดต่อมารดาที่เลี้ยงดู ผู้ประพันธ์ได้ใช้สทการประพันธ์ สลลบบังคพิไสย แสดงให้เห็นถึงการสำนึกผิดของลูกสาวที่ได้หนีไปกับผู้ชายซึ่งมารดานั้นก็ไม่ได้เห็นด้วยที่ให้ลูกสาวหนีจากบ้าน ในวันนี้ซึ่งตนได้สำนึกในความผิดที่ได้ก่อไว้กับแม่ตนเองอยู่ตลอดเวลา

การใช้สททางภาษา *หัสโนยวาที* โดยใช้ถ้อยคำที่ ตลกโปกฮา สนุกสนาน ร่าเริง มีความสุข ตัวอย่าง เช่น

ตกลมัยอะพอนโล่ อยากขับโซว์เอฟสิบก ออกไปโซว์ บินไปประเทศฝรั่ง
กรุงปารีส หรือนิวยอร์ก คงสุขจัง แคนาดา เมืองสวิสหมูนั่น หมายไว้อยากเที่ยวชม

ถอดความ: เมื่อสมัยมียานอวกาศ อยากขับเอฟสิบกโซว์ บินไปเที่ยวประเทศฝรั่ง กรุงปารีส หรือนิวยอร์ก คงจะมี ความสุขมาก ทั้งแคนาดา เมืองสวิตเซอร์แลนด์ คิดไว้ว่าจะได้ไปเที่ยวชม

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง :ความสนุกสนานในการท่องเที่ยวทั่วทุกประเทศ ผู้ประพันธ์ได้ใช้สทหัสโนยวาที อธิบายความ ผ่อนคลาย และทำให้สนุกสนานโดยได้กล่าวเชิงตลกว่า หากมีเงินมากจะขับเครื่องบินเหาะ ไปเที่ยวต่างประเทศต่าง ๆ อย่างมีความสุข

ด้านสังคมวิทยา และคติชนวิทยา

วรรณกรรมลำเรื่องตลกอนเรื่อง ปริญาไม่เลือกงาน(ลูกกตัญญู) มีลักษณะการประพันธ์เป็นวรรณกรรมนิทาน คือ อ่าน เพื่อความสนุกสนาน ความบันเทิง แทรกคติคำสอนบ้างบางฉาก ผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์บทกลอนลำโดยสะท้อนให้เห็นถึงภาพของ

สังคมวิทยา และคติชนคติชนวิทยา ที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวอีสานได้เป็นอย่างดี บทเล่าเรื่องต่อกลอนเรื่อง ปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู) สะท้อนให้เห็นถึง ค่านิยม เกี่ยวกับความเชื่อที่ค่อนข้างถาวร เกิดขึ้นตามความคิดของคนที่มีความเชื่อในสิ่งที่ได้รับรู้และสัมผัสมาแล้วจากประสบการณ์ และเห็นสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ตนพึงพอใจที่จะปฏิบัติ แต่ค่านิยมนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาของสังคมในแต่ละยุคได้เช่นเดียวกัน (โรงเรียนเบญจมราชาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ม.ป.ป.) ดังนี้

1. ค่านิยมที่ปรากฏในกลอนลำ

ค่านิยมเกี่ยวกับการครองเรือน สะท้อนให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนอีสานอยู่กันอย่างเรียบง่าย ผู้ชายที่เป็นสามีจะทำงานนอกบ้านเป็นส่วนใหญ่และเป็นงานที่ใช้กำลังอยู่ตลอดเวลา เช่น หาของป่า ทำนา รับจ้างทั่วไป ส่วนผู้หญิงที่เป็นภรรยาก็จะทำงานภายในบ้าน คือ เลี้ยงลูก ทอผ้า และทำงานบ้าน เป็นต้น ดังนั้น ภรรยาชาวอีสานจึงต้องคอยดูแลเอาใจใส่สามีและให้กำลังใจกันตลอดเวลา เพื่อให้สามีได้มีกำลังใจทำงาน เพราะงานที่ทำอยู่ทุกวันเป็นงานที่หนักมาก ตัวอย่าง เช่น

เป็นภรรยาปฏิบัติบ่เอื้อน	บ่ผิดฮีตครองธรรม
รักษากายวิจิตรม มโนกรรม	เหมือนพ่อเอาที่เพียรเลี้ยง
การที่ครองเรือนนั้น	มีเอื้อนสามน้ำสี่
ปฏิบัติบ่ขัดใจสามี	ทั้งคู่แลลูกเต้า ควรไหว้พระสงฆ์

(บ่เอื้อน หมายถึง ไม่บกพร่อง, บ่ หมายถึง ไม่, เพียรเลี้ยง หมายถึง เลี้ยงดูอย่างดี, เอื้อน หมายถึง เรือน, เอื้อนสาม หมายถึง กฐินสามข้อ, น้ำสี่ หมายถึง กฐินสามข้อเกี่ยวกับน้ำ สี่ข้อ, ลูกเต้า หมายถึง ลูกหลาน)

ถอดความ: การที่เป็นภรรยาควรปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎระเบียบธรรมเนียมปฏิบัติของอีสาน ดังพ่อเราที่เคยได้สอนไว้ ในการครองเรือนนั้นมีกฐินอยู่ สามข้อ และกฎเกี่ยวกับน้ำก็มีอยู่ด้วยกัน สี่ข้อ พร้อมทั้งไม่ควรหาเรื่องไม่ดีทวงใจสามี ให้เอาเวลาไปดูแลลูกหลานพร้อมทั้งหมั่นเข้าวัดฟังธรรม

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง กฎระเบียบข้อบังคับของอีสาน คือ เอื้อนสาม น้ำสี่ ซึ่งหมายถึง คุณสมบัติของผู้หญิงชาวอีสาน และเป็นกฎระเบียบที่ชาวอีสานสมัยก่อนยึดถือกันมาจนถึงปัจจุบัน ผู้หญิงชาวอีสานสมัยก่อนต้องปฏิบัติตามเอื้อนสาม น้ำสี่ คือ เอื้อนที่ 1 เป็นเอื้อนครัว เอื้อนที่ 2 เป็นเอื้อนนอน เอื้อนที่ 3 เป็นเอื้อนกาย ส่วนน้ำสี่ คือ น้ำที่ 1 คือ น้ำอาบ น้ำที่ 2 คือ น้ำดื่ม น้ำที่ 3 คือ น้ำต้อนรับแขก น้ำที่ 4 คือ น้ำใจ (สำลี รักสุทธี, 2544) สอนว่าผู้เป็นภรรยาควรมีจิตใจที่ตั้งงาม จิตใจต้องมั่นคงเข้มแข็งไม่หาเรื่องทวงใจสามี แล้วชีวิตคู่จะเจริญก้าวหน้าอย่างไม่มีปัญหา ดังนั้นจึงถือได้ว่าคำสอนเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้หญิง เอื้อนสาม น้ำสี่ นี้ ถือเป็นค่านิยมของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน

2. ความเชื่อที่ปรากฏในกลอนลำ

ความเชื่อ เป็นสิ่งที่ทุกคนนับถือในเรื่องเดียวกัน หรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมนุษย์ เพื่อสร้างความมั่นใจในการดำรงชีวิตอยู่บนโลกได้อย่างผาสุก (พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาท (รัตนยงค์), 2550) ความเชื่อที่ปรากฏในกลอนลำส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับและสัมพันธ์กับความเชื่อด้านศาสนามากที่สุด เพราะชาวอีสานมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตลอดปี คือ ประเพณีที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง ซึ่งประวัติความเป็นมาของแต่ละฮีตจะมีเนื้อหาสาระความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป และมีคำสอนให้หมั่นทำบุญและทำความดีอยู่เสมอ ได้แก่

ความเชื่อเกี่ยวกับคำสอนของศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนอีสานมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จนถึงปัจจุบันและความเชื่อด้านศาสนานี้ได้ฝังลึกในจิตใจของคนเราไปแล้ว หากผู้ใดสามารถปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัดแล้ว เชื่อว่าจะทำให้ไปสู่สุคติโดยไม่เกิดใหม่ และหากใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหรือทำความชั่วก็จะเกิดความทุกข์ใจทุกภพทุกชาติไปไม่มีวันสิ้นสุด ตัวอย่างเช่น

ปัจฉิมโอวาทครั้งสุดท้าย	รับสั่งด้วยวาจา
พระเถระทั้งหลาย	ร่วมกันมาพุทธองค์ได้ตรัสไว้
พระพุทธองค์ได้เทศนาสอนให้	พระสาวกยังนำไปปฏิบัติกันต่อ
เป็นหัวข้อ พอจื๋อไว้	เอามาว่าว่าสู่ฟัง

(จื๋อ หมายถึง จำ, ว่า หมายถึง พูด, สู่ฟัง หมายถึง ให้ฟัง)

ถอดความ: การเทศนาของพระพุทธเจ้าครั้งสุดท้ายนี้ พระองค์ทรงเทศนาให้พระสาวกได้ฟังเป็นหัวข้อ เพื่อจะได้นำไปปฏิบัติสืบต่อไป

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง ปัจฉิมโอวาทของพระพุทธเจ้าก่อนที่จะเสด็จสู่พระนิพพานได้ให้โอวาทกับเหล่าลูกศิษย์เพื่อนำไปสืบทอดต่อ ซึ่งพุทธศาสนาก็ได้นำหลักคำสอนนี้เผยแพร่ให้แก่มวลมนุษย์ได้ประพฤติปฏิบัติตามกันมาตั้งแต่บัดนั้น ซึ่งทรงสอนว่า หากยังมีชีวิตอยู่ขอให้ทุกคนได้ปฏิบัติมีศีล สมาธิ ปัญญา และหากตายไปก็จะได้หลุดพ้นจากการเกิดอีก เรียกว่า นิพพาน

ความเชื่อเกี่ยวกับบุญกรรม จะเห็นได้ว่าศาสนาพุทธมุ่งสอนเกี่ยวกับบุญ และกรรม เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หากใครที่ทำบุญกุศลไว้มากในชาติที่มีชีวิตอยู่หากตายแล้วก็จะได้ขึ้นสวรรค์ และภพภูมิที่เกิดใหม่นั้นก็จะอยู่ในสถานที่ดีและเหมาะสม และหากว่าใครไม่สนใจการทำบุญทำแต่ความชั่วแล้ว หากตายไปก็ต้องตกนรก และหากว่าได้เกิดใหม่ ก็จะเกิดชดใช้กรรมที่ทำไว้ในชาติที่ก่อไว้ ไม่จบสิ้น เวียนไปอยู่เช่นนี้ตลอดไป ตัวอย่างเช่น

เกิดเป็นคนถ้าเลือกได้	คงเหลือแต่แนวดีดี
เพราะเรามีบุญกรรม	ต่างกันไปคนกำ
อันความดีความชั่ว	ติดตัวคนระบอนเปียบ
โลกนี้คือละคร	มดแดงไต่ขอบด้ง จิ้งโจ้คัง เข้าใส่ตัว

(กำ หมายถึง แห้งหน , ระบอนเปียบ หมายถึง ทุกที่, ดั่ง หมายถึง กระด้ง, จิ้งโจ้ หมายถึง เวียนกลับมาคืน)

ถอดความ เกิดมาเป็นคนหากเลือกได้ คงมีแต่สิ่งดี ก็เพราะทุกคนมีบุญมีกรรมต่างกัน เรื่องความดีความชั่วนั้น ติดตามตัวเราทุกคน โลกนี้คือละครเปรียบไปแล้วก็เหมือนมดแดงเดินตามขอบของกระด้งก็ไม่พ้นเวียนกลับมาที่เดิม

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง คนเราทุกคนไม่มีสิทธิ์ที่จะเลือกเกิดเพราะแต่ละคนมีบุญ และกรรม ต่างกัน แล้วแต่ว่าผู้ใดมีกรรมมากน้อยเพียงใด ถ้าหากหมั่นสร้างบุญกุศลทุกภพทุกชาติแล้ว กรรมนั้นก็จะเป็นเบาบางลง และอาจจะหมดสิ้นไปได้ ดังนั้น ค่านิยมความเชื่อเรื่องการทำบุญเพื่อผ่อนหนักให้เป็นเบาของวัฒนธรรมอีสานได้กระทำกันมาตั้งแต่โบราณ เช่น บุญกฐิน บุญเข้าพรรษา และบุญออกพรรษา เป็นต้น

3. วิถีชีวิตที่ปรากฏในกลอนลำ

วิถีชีวิตเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล ในการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นตัวตนของแต่ละคนสามารถบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของบุคคลนั้นได้ ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับด้านสภาพแวดล้อมด้านจิตใจด้านครอบครัวด้านอาชีพด้านการเลือกคู่ครองด้านศาสนา และด้านประเพณีที่เกิดจากความเชื่อ เป็นต้น วิถีชีวิตที่สะท้อนปรากฏในกลอนลำมี ดังนี้

ด้านสภาพแวดล้อม จะเห็นได้ว่าดินแดนอีสานมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูง อาชีพส่วนใหญ่เป็นอาชีพเกษตรกรรม ชาวอีสานส่วนใหญ่จึงต้องพึ่งพาฝนเพื่อการนํ้าทำนา บางพื้นที่ก็แห้งแล้งดินปนทราย ดินจึงไม่อุ้มนํ้า ส่วนการนันทนาการหรือความบันเทิงของคนอีสานก็จะเป็นการละเล่นเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านเช่นหมอลำ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

อรุณใสเบิกฟ้า	กล้าแกร่งเป็นวงแหวน
หนุ่มหมอกแคน แพนหมอลำ	ถิ่นอีสานสำราญก้อง

(อรุณ หมายถึง เวลาเช้าตรู่)

ถอดความ: แสดงให้เห็นถึงพระอาทิตย์ส่องแสงเป็นวงแหวนยามเช้าตรู่ หนุ่มหมอกแคนทั้งแพนหมอลำ ในภาคอีสานล้วนมีการสังสรรค์กันอย่างสำราญใจ

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง แสงอาทิตย์ที่ส่องแสงยามเช้าตรู่และค่อย ๆ ลอดผ่านเมฆหมอกออกมาเรื่อย ๆ จนเป็นวงแหวนพอเริ่มสาย ๆ ประมาณ สามโมงเช้า ก็จะมีคนเป่าแคนอาจจะเป็นการร่าเริงมาเป่าแคนให้หมอลำได้ลำ เป่าเพื่อรักษาคนป่วยในพิธีลำผีฟ้า เป็นต้น ในความหมายของคำว่า “แพนหมอลำ” หมายถึง ผู้ชมที่ตามเชียร์หมอลำ ที่อยู่ภาคอีสานซึ่งส่วนใหญ่แพนหมอลำจะติดตามหมอลำไปทุกที่ที่หมอลำทำการแสดง และมีการพ่อนหน้าเวทีขณะที่หมอลำ ได้ลำอย่างสนุกสนาน ดังนั้น หมอลำในภาคอีสานเป็นศิลปะที่คนอีสานได้สืบทอดกันมา โดยไม่สูญหายแต่อย่างใดแต่กลับพัฒนาอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน

ด้านครอบครัว จะเห็นได้ว่าการเลี้ยงดูลูกของชาวอีสานส่วนใหญ่จะเลี้ยงลูกโดยการสอนให้ทำตามบิดาและมารดาหากครอบครัวใดมีอาชีพทำนาก็จะปฏิเสธอาชีพที่ครอบครัวเขาทำไม่ได้ หากครอบครัวใดค่อนข้างมีฐานะปานกลางก็จะมีโอกาสส่งลูก

เรียนสูงและได้ทำงานที่มีฐานะดีขึ้น ดังนั้นวรรณกรรมนิทานอีสานที่ประพันธ์ขึ้นส่วนใหญ่ในเนื้อหาสาระนั้นจะแสดงให้เห็นว่า คนมีฐานะร่ำรวยมักตามใจลูกและมีปัญหามากที่สุดตัวอย่างเช่น

ศักดิ์ตามาวันนี้	ลูกคนดีเป็นคนชั่ว
ชีวิตผมมั่งมี	บ่กลัวย่านเรื่องตาย
แสดงเป็นผู้ร่ำรวย	ชอบขัดต่อทางพนัน
ชอบชวนกันหากิน	เที่ยวไปตามร้าน
ห้องอาหารไปหมดสิ้น	กินหมดคืนแล้วเช็นต่อ
แล้วไปขอเงินพ่อ	เอามากินจ่ายแล้ว ตั่วะซ้ำ ว่าส่งหอม

(มัก หมายถึง ชอบบ, ย่าน หมายถึง กลัว , ตั่วะซ้ำ หมายถึง โทกอีก)

ถอดความ: ศักดาเป็นคนไม่ดี ชอบทำตัวมัวอ้อมพาล ไม่กลัวความตายรับบทแสดงเป็นคนร่ำรวย ชอบเล่นการพนัน และชวนเพื่อนเข้าร้านอาหารใช้เงินหมดก็หาเงินอาหารต่อและขอเงินพ่ออยู่เสมอด้วยการโกหกว่าจะนำเงินนั้นไปจ่ายค่าหอม

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง การที่ตัวละครในบทแสดงเป็นลูกของคนมีเงิน ก็สามารถใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยถึงแม้ลูกจะโกหกหลอกลวงเพื่อหวังแค่หลอกขอเงินไปก็ตาม คนที่เป็นพ่อเป็นแม่ก็ตามใจเสมอ ซึ่งก็เป็นภาพที่เกิดขึ้นจริงในสังคมในอดีตและปัจจุบัน

ด้านอาชีพ จะเห็นได้ว่าอาชีพทำให้คนเราได้สิ่งตอบแทน คือ เงิน เพื่อเอาไว้แลกเปลี่ยนสิ่งของเลี้ยงชีพและครอบครัว ดังนั้นอาชีพจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น

อดีตกาลผ่านพ้น	มันदनกลัวทันสมัย
เรียนจบปริญญาไม่มีแนวสไป	ผ่านมาหลายปีแล้ว
เปิดเก็บขายของฮ้าง	ตามริมทางสมเพศขายน้ำมันหลอด
ทั้งปะยางแลกซื้อ	ของฮ้างวะสู่แนว

(อดีตกาล หมายถึง กาลเวลา , คนกลัว หมายถึง ยาวนาน , แนว หมายถึง หนทาง , ของฮ้าง หมายถึง ของเก่า , สู่แนว หมายถึง ทุกอย่าง , น้ำมันหลอด หมายถึง น้ำมันขวด)

ถอดความ: กาลเวลามันผ่านไป ความทันสมัยก็ผ่านมาเร็วมาก จนกระทั่งแม้แต่คนที่จบปริญญาแล้วก็ยังหางานทำยาก สมเพศจึงได้อาศัยทำอาชีพขายของเก่า รับซื้อของเก่า ขายน้ำมันขวด เปิดร้านซ่อมรถ ปะยางรถ สรุปลแล้วรับทำงานทุกอย่างที่มีในขณะนั้น

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง การที่หลายคนได้รู้เรียนจบปริญญามาก็ไม่ใช่ว่าจะได้งานทำที่หรูหราและมั่นคงกันทุกคน ดังนั้น การที่เรียนจบปริญญาใหม่ ๆ ต้องไม่เลือกงานที่จะทำ มีสิ่งใดเป็นงานที่สุจริตก็ควรทำก่อนถือว่าเป็นการทดลองรองานที่กำลังจะมาถึงในอนาคต แต่หากผู้ใดรอคอยแต่ว่าสนาอยากได้แต่งงานที่สบาย และคิดว่าต้องการทำแต่งงานที่ตรงตามใบปริญญาที่ตนได้มา ก็อาจจะเดือดร้อนเรื่องเงินทองไม่มีใช้ยังชีพ และล้มเหลวไปในที่สุด

ด้านการเลือกคู่ครอง จะเห็นได้ว่าการเลือกคู่ครองของคนอีสาน สำหรับครอบครัวของคนที่มีฐานะดีในสังคม สมัยอดีตนั้นมักจะให้ลูกได้แต่งงานกับคนที่ฐานะใกล้เคียงกัน จนบางครั้งจึงก่อให้เกิดเหตุการณ์ การคลุมถุงชนขึ้น หรือหากลูกฝ่าฝืนก็จะเกิดปัญหาโดยที่ผู้ปกครองฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมรับตัวอย่างเช่น

บุพเพปางค์ก่อนก็	คาดเป็นคู่บ่ดูตาย
บ่ว่าหญิงหรือชาย	คาดคู่กันได้พันเกี่ยว
เหลียวตามทางบ่มีไผสิมาร่วม	เป็นขบวนชวนให้แห่
สมเพศขาดพ่อแม่	ถือเอาขันดอกไม้ กะเลยฟ้าละลวงเดิน เหามาย้าย

(ก่อนก็ หมายถึง อดีต , ดูตาย หมายถึง เหลียวมอง, เกี่ยว หมายถึง สัมพันธ์, ฟ้า หมายถึง ฟ้า, ละลวงเดิน หมายถึง เดินไปก่อน)

ถอดความ: วาสนาในชาติก่อน สงสัยไม่มีคนสนใจเหลียวมองในตอนนี้นี้จึงไม่มีใครมาร่วมในการไปสู่ขอสาวให้กับสมเพช บวกกับสมเพชยังขาดพ่อแม่ อีก จึงเอาขันดอกไม้รีบเดินไปด้วยความรวดเร็วเพื่อไปสู่ขอสาวด้วยตนเอง

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง การขาดความช่วยเหลือของผู้ใหญ่ในหมู่บ้านในการไปขอผู้หญิงแต่งงานของคนอีสาน เพราะใน บทกลอนลำผู้ที่ไปของสาวนี้ มีฐานะที่ไม่ทัดเทียมกับฝ่ายหญิงเลย นึกไปกว่านั้นคือ ฝ่ายชายเป็นลูกกำพร้า พ่อกับแม่ อีก ต่างหากซึ่งยังเป็นไปไม่ได้ที่พ่อกับแม่ ของฝ่ายหญิงที่มีฐานะที่ร่ำรวยจะยอมยกลูกสาวให้กับลูกกำพร้าที่ยากจนไปเป็นคู่ครอง

ด้านประเพณีที่เกิดจากความเชื่อ จะเห็นได้ว่าประเพณีอีสานนอกจากประเพณีฮีตสิบสอง แล้วยังมีประเพณีที่เกี่ยวกับ พิธีกรรมการแต่งงาน พิธีกรรมการขอขมา เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ชาวอีสานได้ทำสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน บางอย่างก็จะอยู่ใน รูปแบบของชะล่า หากทำผิดชะล่า ก็จะมีการแก้ไขโดยจัดพิธีกรรม ดังนั้น ชาวอีสานในสมัยก่อนที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ทำให้การรักษาพยาบาลเป็นไปด้วยความยากลำบาก ขาดการรักษาความเจ็บป่วยด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์ จึงทำให้คนอีสานต้องหันไปพึ่งการ ใช้ยาสมุนไพรตามป่า และหากใช้ยาสมุนไพรแล้วไม่หายก็จะจำเป็นต้องพึ่งสิ่งเหนือธรรมชาติคือ ผีฟ้า เพราะเป็นความเชื่อที่มีมา นานแล้ว บางคนไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของปู่ ย่า ตา ยาย หรือผีนกระทำ สิ่งที่ทำนั้นห้ามไว้เหล่านั้นก็จะทำให้รุ่นวายอยู่เสมอ ชาวอีสาน เรียกว่า “ผิดชะล่า” ทำให้ตนเองหรือครอบครัวอยู่อย่างเดือดร้อน ดังนั้นชาวอีสานจึงระมัดระวังหลีกเลี่ยงข้อชะล่า ให้มากที่สุดเพื่อลด ความเดือดร้อนตัว อย่างเช่น

เก็บเอาขันดอกไม้	สมมาแม่ตามทำผิด
อย่ามีกรรมติดตัว	ยามมีผัวคนไธ้
แม่สีไปใส่เนื้อเจ้า	ลูกชั้นเอาเลี้ยงพ่อแม่
เป็นจิ้งจอกแล้วแต่	บูชาคุณพ่อแม่เลี้ยง บ่ลืมได้ว่าแม่ตน

(สมมา หมายถึง ขอขมา)

ถอดความ: นำเอาขันดอกไม้มากราบขอขมาแม่ ที่ลูกหนีไปกับผู้ชายและอย่าได้มีกรรมตามติดตัว แม่ไม่ต้องไปไหนอีกลูก คนนี้จะรับดูแลเอง

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึง การขอขมาต่อผู้เป็นมารดาในฐานะที่ตนทำผิดหนีไปกับผู้ชายถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมเป็น อย่างมาก เรื่องนี้ชาวอีสานถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่งามไม่ควรทำ เพราะสังคมแวดล้อมเพื่อนบ้านข้างเคียงเขาจะดูถูกชาติตระกูลทำให้ ครอบครัวเสื่อมเสียได้ หากอยู่กินกันไปเป็นสามีภรรยาแล้วไม่เกรงกลัวต่อบาปที่ได้ทำให้พ่อแม่เสียใจก็ไม่มีอะไร แต่หากคนที่ทำผิด แล้วสำนึกผิดและเกรงกลัวต่อบาป ก็จะทำขันดอกไม้ใส่จานหรือพาน มาไหว้ขอขมาพ่อแม่และแม่ เพื่อให้พ่อกับแม่ท่านให้อภัยแก่ตนเอง ซึ่งเหตุการณ์นี้ก็ได้อาศัยต่อกันมาเป็นประเพณีมาจนถึงปัจจุบัน

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาการวิเคราะห์บทกลอนเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น เรื่อง ปริญาไม่เลื่องงาน (ลูกกตัญญู)สรุปได้ว่า

1. ผลการศึกษาฉันทลักษณ์และศิลปะการเลือกใช้ภาษาของลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น ของบทกลอนลำทั้งหมด 18 ฉาก ฉันทลักษณ์ที่ใช้ในกลอนลำมี ลักษณะ คือ กลอนตัด กลอนเย็น และกลอนเตี้ย การส่งสัมผัสมี 2 ลักษณะ คือ สัมผัสนอกที่ ส่งสัมผัสสระและสัมผัสใน รูปแบบฉันทลักษณ์กลอนลำทำนองขอนแก่น มักจะประพันธ์กลอนด้วยบทโท (บทเดี่ยว) เป็นบทนำก่อน และจึงตามด้วยบทเอก (บทคู่) โดยจะประพันธ์ในลักษณะนี้ไปจนจบเนื้อหาสาระกลอนในแต่ละฉากทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า 1) การ ขับลำในบทเอกจะใช้เสียงวรรณยุกต์สามัญในจังหวะเคาะตก เพราะคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 เป็นเสียงวรรณยุกต์สามัญ มักใช้กับ กลอน พรรณนาประวัติศาสตร์ หรือชมธรรมชาติ เป็นต้น เหมาะกับลำทำนองอุบล 2) การขับลำในบทโท จะใช้เสียงวรรณยุกต์เอก ในจังหวะเคาะตก เพราะคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 เป็นเสียงวรรณยุกต์เอก มักใช้กับคำกลอนที่เป็น บทโศกเศร้าเสียใจ ตื่นเต้น เป็น ต้นเหมาะกับลำทำนองขอนแก่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้รู้และนักวิชาการหลายท่านได้แก่ ราตรีศรีวิไล บงสิทธิพร (2554) จากงานวิจัยเรื่อง สุนทรียภาพในกลอนลำของหมอลำลำกลอน: องค์ประกอบและปัจจัยเกื้อหนุนในการสร้างสรรค์ รำเผย ไชยสินธุ์ (2553) ในหนังสือวรรณศิลป์อีสาน และธวัช ปุณโณทก (2537) ในหนังสือวรรณกรรมอีสาน ได้อธิบายว่า รูปแบบการ ประพันธ์กลอนลำชนิดนี้ เรียกว่า โคลงสาร และตรงกับรูปแบบการประพันธ์กลอนแบบภาคกลางเรียกว่า กลอนวิหขุมาลี มีการ แบ่งวรรคตอนในประโยคของกลอนลำเริ่มจาก จำนวน 9 คำ จนถึง 20 คำ การส่งสัมผัสจะเริ่มจากคำท้ายของวรรคหน้า (วรรค สดับ) ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1 หรือ 2 หรือ 3 หรือ 4 หรือ 5 ของวรรคหลัง (วรรครับ) และพบว่ามักจะส่งสัมผัสคำที่ 3 มากที่สุด จำนวน 54 แห่ง และไม่มีสัมผัสระหว่างบท จำนวน 65 แห่ง จากจำนวนทั้งหมด 193 แห่ง ในแต่ละท่อนวรรคต่อวรรคอาจมีคำ สร้อยหรือคำเสริมเชื่อมโยงเพื่อขยายความหรือเพื่อความอ่อนหวานของทำนองลำก็ได้และมีลักษณะส่งสัมผัสแบบร้ายความยาวของ

บทที่ 93 บทซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ คงฤทธิ์ แข็งแรง (2537) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกลอนลำของหมอลำ สุทธิสมพงษ์ สะท้านอาจ พบว่า รูปแบบลักษณะคำประพันธ์แต่งด้วยกลอนเจ็ด กลอนแปด กลอนเก้า และกลอนสิบ ส่วนกลอนที่ไร้สัมผัสมีน้อยมาก

จากความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการประพันธ์กลอนลำ ไม่ว่าจะเป็นกลอนลำเรื่องต่อกลอนหรือกลอนลำชนิดอื่น ๆ ล้วนแล้วแต่ยึดโครงสร้างที่ประพันธ์ด้วยฉันทลักษณ์ที่เป็นรูปแบบโคลงสาร (ตุนพล ไชยสินธุ์, 2553) ด้วยกันทั้งสิ้น จึงทำให้ฉันทลักษณ์ในการประพันธ์กลอนลำไม่มีความแตกต่างกัน แต่สิ่งที่ต่างกันก็ คือ จำนวนคำที่ใช้ในการประพันธ์เท่านั้น เพราะจำนวนคำมีผลต่อทำนองในการลำ ซึ่งทำนองลำมีอยู่ 2 ลักษณะคือ ลำทางสั้น และลำทางยาว ซึ่งลำเรื่องต่อกลอนอยู่ในลักษณะของ ลำทางยาว จำนวนคำจึงมีจำนวนมากกว่าลำทางสั้น เป็นต้น

2. ผลการศึกษาด้านสังคมวิทยาและคติชนวิทยานั้น ในด้านสังคมส่วนใหญ่คนอีสานมักมีค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องของการครองเรือน ซึ่งครอบครัวของชาวอีสานสมัยก่อนจะสอนลูกสาวให้ครองเรือนตามเอือนสามน้ำสี่เพราะผู้หญิงต้องเป็นแม่บ้านคอยดูแลลูกและสามีและด้านคติชนวิทยา ที่เกี่ยวกับความเชื่อ มักมุ่งเน้นไปที่คำสอนของศาสนาเรื่องปจิมโอวาทของพระพุทธเจ้าก่อนที่จะเสด็จสู่พระนิพาน ดังได้สืบทอดสู่กิจกรรมวันสำคัญของศาสนาโดยไม่ได้อุสหาย ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับบุญกรรมนั้นเป็นความเชื่อเรื่องทำบุญ เพื่อให้กรรมที่เคยก่อมาได้บางเบา เช่น การทำบุญกฐิน บุญเข้าพรรษา และบุญออกพรรษา เป็นต้น และความเชื่อเกี่ยวกับทำความดีมักทำด้วยใจไม่มีการบังคับและขู่เชิญให้ทำ เช่น พระพุทธเจ้าทำความดีจนได้ไปนิพาน จึงถือได้ว่าพระองค์เป็นตัวอย่างให้แก่มวลมนุษย์ทั้งปวงบนโลกได้ปฏิบัติสืบต่อกัน ดังปรากฏไว้ตามคำสอนที่พระองค์ได้รับสั่งไว้ก่อนปรินิพาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของหลายท่าน คือ โสภิตสุดา อนันตวัณ (2534) ได้ศึกษาวิเคราะห์กลอนลำเรื่องต่อกลอน งานวิจัยของเยาวภา คำเนตร (2536) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตของชาวอีสานจากกลอนลำทางยาวของลำกลอน งานวิจัยของปริญญ์ ป้องรอด (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์บทลำเรื่องต่อกลอน และงานวิจัยของ สุภาภรณ์ มาตขาว (2546) ศึกษาวิจัยเรื่องวรรณกรรมกลอนลำของหมอลำทองสา สามสี (2546) ซึ่งได้ข้อสรุปผลการวิจัยที่ใกล้เคียงกัน คือ เนื้อหาสาระของกลอนลำนั้นมีความค่าต่อสังคม ในด้านความกตัญญูต่อบิดามารดา ความเชื่อด้านศาสนา การทำบุญ และเกี่ยวกับประเพณีฮีตสิบสองของอีสาน เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเนื้อหาสาระของกลอนลำได้ถูกประพันธ์ขึ้นจากวิถีชีวิตของชาวบ้านโดยผู้ที่ประพันธ์กลอนลำนั้นมีความผูกพันกับชาวบ้านเป็นอย่างดีจึงทำให้เนื้อหาสาระของกลอนลำสะท้อนภาพของ สังคม ประเพณี พิธีกรรมของแต่ละยุคสมัยสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

4. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สถาบันการศึกษาในภาคอีสานควรนำผลงานวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น และเอกสารประกอบการสัมมนา เป็นต้น

1.2 ผู้ที่สนใจในการประพันธ์บทกลอนลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น ควรศึกษาลักษณะการประพันธ์กลอนให้ละเอียด เพื่อให้มีคุณภาพและถูกต้องตามหลักวิชาการ

1.3 ผู้ที่สนใจในการประพันธ์บทลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น ควรศึกษาวิถีชีวิตของสังคมนั้น ๆ ให้ชัดเจนเสียก่อนที่จะประพันธ์บทลำเรื่อง เพื่อการได้รับความยอมรับของคนในชุมชนในการรับฟังกลอนลำเรื่องต่อกลอน

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิชาลัยบทลำเรื่องต่อกลอน ทำนองต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงสุนทรียภาพในการประพันธ์กลอน

2.2 ควรมีการศึกษาอัตลักษณ์ของลำเรื่องต่อกลอนทำนองต่าง ๆ เพื่อให้ทราบลักษณะการประพันธ์กลอน

เอกสารอ้างอิง

ธวัช ปุณโณทก, (2537). **วรรณกรรมภาคอีสาน**. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Thawat Poonnotok. (1994). North-eastern Literature. Bangkok. Ramkhamhaeng University

คงฤทธิ์ แข็งแรง. (2537). **กลอนลำของหมอลำสุทธิสมพงษ์ สะท้านอาจ**. ปริญญานิพนธ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Kongrued Khaengrang. (1994). Mawlam Songs of MawlamBorisuthisompongSatanad. Thesis Master of Arts (Thai Studies) Mahasarakam: Srinakharinwirot University

- จิรภัทร แก้วกู๋. (2541). **ภาพลักษณ์อีสาน**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
- Jiraphat Kaewku. (1998). North-eastern Poem. KhonKaen: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus.
- دنۇفل ڤايىسىنىڭ. (2553). **วรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดเลย**. พิมพ์ครั้งที่ 4. เลย: รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.
- Danuphon Chaiyasin. (2010). Local Culture in Loei Province. Fourth printing.Loei: Rung SaengThurakitKarnpim.
- บ้านมหาตศคม. (ม.ป.ป.).**รายชื่อคณะหมอลำเรื่องในปัจจุบัน**.
[On-line].<http://www.baanmaha.com/community/thread27097.html>. [2558, มีนาคม 11]
- Baan Maha Dotcom. (n.d.). List of Group Name Mawlam drama at present
[On-line].<http://www.baanmaha.com/community/thread27097.html>. [2015,March11]
- ประมวล พิมพ์เสน. (2546). **หมอลำภูวาทขอนแก่น**.พิมพ์ครั้งที่ 3. ขอนแก่น: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น: โรงเรียนกัลยาณวัตร.
- Pramuan Pimsen. (2003). Mawlam Mu Vat KhonKaen. Third printing.KhonKaen: Cultural Centre of KhonKaen: Kanlayanawat School.
- ปริญญา ป่องรอด. (2544). **การวิเคราะห์บทหมอลำเรื่องต่อกลอน**.วิทยานิพนธ์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา): มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Parinya Pongrod. (2001). The lyric analysis of the play script of mawlam drama. Thesis. Master of Arts (Thai Study): Ramkhamhaeng University.
- พระมหาประสพฤกษ์ จารูวาท (รัตนยงค์). (2550). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชา ในพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- PraMahaPrasoproeek Jaruwato (Rattanayong). (2007). Analytical studies of the idea for worship in Buddhism. Thesis.Master of Arts Program in Buddhist Studies: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- ไพบูลย์ แพงเงิน. (2534). **กลอนลำภูมิปัญญาอีสาน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Paiboon Paengngeon. (1991). Morlam Songs is Isaan Wisdom. Bangkok: Odian Store.
- เยาวภา คำเนตร. (2536). **วิถีชีวิตของชาวอีสานจากกลอนลำทางยาวของลำกลอน**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Yaowapa Kamnet. (1993). Lifestyle of Isaan from Long Morlam Songs. Thesis Master of Arts (Thai Studies) Mahasarakam: Srinakharinwirot University.
- ราตรีศรีวิไล บงสิทธิพร. (2544). **สุนทรียภาพในกลอนลำของหมอลำกลอน : องค์ประกอบและปัจจัยเกื้อหนุนในการสร้างสรรค์**.วิทยานิพนธ์ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Ratree sriwilaiBongsitthiporn. (2001). Esthetics in Morlam Songs of Morlam Singers: The component and factor that aid for creation Thesis M.A. Mahasarakam: Mahasarakam University.
- โรงเรียนเบญจมราชาลัย ในพระบรมชูปถัมภ์. (ม.ป.ป.).**ชุดบทเรียนเพื่อพัฒนาตนเอง ตอนที่ 4 การสร้างแรงบันดาลใจ**. [On-line].http://www.br.ac.th/E-learning/lesson4_3.html. [2558, มกราคม 5].
- Benjaminarachalaischool under the royal patronage (n.d.). Section 4 - Making Inspiration of Lesson of The Development of yourself. [On-line].<http://www.br.ac.th/>

- E-learning/lesson4_3.html.[2015, January 5].
- จำเพย ไชยสินธุ์. (2553). **วรรณศิลป์อีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. เลย์:รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.
เกื้อหนุนในการสร้างสรรค์. วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Rampoei Chaiyasin. (2010). Northeastern art created language. Fourth printing.Loei: Rung SaengThurakitKarnpim. To aid in creation.Thesis (M.A.).Mahasarakham: Mahasarakham University.
- สุภาภรณ์ มาตขาว. (2546). **วรรณกรรมกลอนลำของหมอลำทองสา สามสี บ้านนาโส ตำบลนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร**. วิทยานิพนธ์ศศ.ม. (ภาษาไทย) พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- Supaporn Matkhao. (2003). Literature of mawlum songs as sung byMawlamThongsa Samsee Baan NasoThambolNasoAmphoeKudchumYasothon Province. Thesis Master of Thai Language Phitsanulok: Naresuanuniversity.
- สุพงษ์ ลือทองจักร. (2552). **หลักมานุษยวิทยาและหลักสังคมวิทยาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. อุตรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.
- Surapong Luethongjak. (2009). Principle of Anthropolgya and Sociology Faculty of Humanities and Social Sciences. UdonThani: UdonThaniRajabhat University.
- เสงี่ยม บึงไธย. (2533). **บทบาทของลำกลอนในด้านการเมือง**. ปรินญานิพนธ์ (ศศ.ม.). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Sangiam Buengsaai. (1990). RoleMawlum songs in part of the politics. Thesis (M.A.). Mahasarakam: Srinakharinwirot University
- โสภิตสุตา อนันตรักษ์. (2534). **การวิเคราะห์ลำเรื่องต่อกลอน**.กรุงเทพฯ: ปรินญานิพนธ์มหาบัณฑิต. (ภาษาไทย): มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- Sophitsuda Ananak. (1991). The Analysis of the Lyric from the Dramatic Mawlam Performance. Bangkok:Thesis (M.A.). Thai Language: Srinakharinwirot University
- สำเร็จ คำโมง. (2545). **วิชาการประพันธ์เพลง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
- Samret Kammong. (2002). Composition Subject. Second printing. Bangkok: Office of Committee.
- _____. 2555. **เรียนลัดทัศนพนธ์โคลงฉันท กภาพย์ กลอน ร่าย**. ขอนแก่น : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- _____. (2012). Rain Lad Had NiponKlong Chan Gap KlonRai. KhonKaen: Art and Culture Center of North-Eastern University
- สำลี รักสุทธี. 2544. **ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ประเพณีของดีอีสาน**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- Samlee Raksuthee. 2001. Heet Sib Song Klong Sib See PraPeneeKhong Dee Isaan. Bangkok: Education development.
- สุปรีดี สุวรรณบูรณ์. (ม.ป.ป.).**ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**.
 [On-line].<http://www.ipesp.ac.th/learning/thai/chapter5-11.html>. [2558 มีนาคม 15].
- Supreedee Suwanboon. (n.d.).Thai Language for Communication.[On-line].
<http://www.ipesp.ac.th/learning/thai/chapter5-11.html>. [2015March 15].
- อร่าม มุงคำภา (ผู้ให้สัมภาษณ์) บุญจันทร์ เพชรเมืองเลย (ผู้สัมภาษณ์), 12 พฤศจิกายน 2557.
- Aram Moongkhampa (Interviewee) BoonjanPhetmueangloei (Interviewer), 12 November 2014.